

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΤΕΧΝΑΣΜΑΤΑ (ή διαδρομές στον χώρο του παραλόγου)

Στα άρθρα 256 του ΠΚ, (που αφορά απιστία σχετική με την υπηρεσία), και 258 του ΠΚ, (που αφορά υπεξαίρεση στην υπηρεσία) αλλά και στον τελωνειακό κώδικα¹ προβλέπεται επίταση της ευθύνης (και της ποινής) σε κακουργηματικό βαθμό αν ο δράστης κατά την τέλεση της πράξης και για την πραγμάτωση αυτής μετήλθε "ιδιαίτερα τεχνάσματα".²

Ορισμός ρητά διατυπωμένος στα ποινικά κείμενα της Πολιτείας σχετικά με την έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων δεν υφίσταται. Καλείται, λοιπόν, εκ των πραγμάτων η νομολογία να προσδιορίσει το περιεχόμενο της έννοιας "ιδιαίτερα τεχνάσματα" και να ορίσει τα κριτήρια διάκρισης τους. Δυστυχώς, όμως, η νομολογιακή πορεία επί του θέματος δεν κατέληξε σε κάποια σταθερά στοιχεία (κανόνες) διάκρισης των ιδιαίτερων τεχνασμάτων, με αποτέλεσμα να αναζητείται κατά περίπτωση το περιεχόμενο του όρου.³

¹ βλ. σχετικά άρθρο 102 παραγρ. 1, εδάφιο β. Βλ. και απόφαση ΑΠ 1098/1988, Ποινικά Χρονικά ΑΘ (1989), σελ. 69.

² βλ. για την ratio των συγκεκριμένων διατάξεων μεταξύ άλλων Ν. Ανδρουλάκη "Μια ακόμα προσπάθεια προσέγγισης της κακουργηματικής υπεξαίρεσης", Ποινικά Χρονικά ΑΖ (1987), σελ. 256 και ειδικότερα σελ. 274-275, και Ν. Μπιτζιλέκη "Υπηρεσιακά εγκλήματα", εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1993, σελ. 494.

³ εκ προοιμίου πρέπει να σημειωθεί ότι λυδία λίθος για κάθε νομική κατασκευή (νομοθέτημα, νομικό έγγραφο, δικαστική απόφαση, δημοσίευμα, επιστημονική εργασία κλπ.) είναι η απλή λογική. Η τελευταία, και μόνον αυτή, ελέγχει την

Πριν από την κατάδυση στην νομολογία του ανώτατου ακυρωτικού δικαστηρίου, πρέπει να τονιστεί (το προφανές) ότι η έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων αντιδιαστέλλεται, (και στην ουσία οφείλει την ύπαρξή της, ετεροπροσδιοριζόμενη), με τα απλά τεχνάσματα. Δεν υπάρχουν ιδιαίτερα αν δεν υπήρχαν απλά τεχνάσματα. Αυτός είναι ο πρώτος λογικός κανόνας η αλήθεια του οποίου επιβεβαιώνεται από τη σχετική νομοθετική σκέψη και διατύπωση : σε περίπτωση που μετέρχεσαι ιδιαίτερα τεχνάσματα αυξάνεται η ευθύνη σου και η ποινή σου, ακριβώς διότι επιδεικνύεις μια ιδιαίτερα αρνητική, αντικοινωνική "επίδοση", μεγαλύτερης "διακινδύνευσης"⁴ των εννόμων αγαθών, άξιας αυστηρότερης τιμωρίας. Όπου συνεπώς δεν συντρέχει αυτή η προϋπόθεση δεν συντρέχει και λόγος επίτασης της ποινικής ευθύνης του ατόμου.

αλήθεια. Βλ. και Ε.Π. Παπανούτσου "Λογική", εκδόσεις Δωδώνη, β έκδοση 1974, σελ. 18.

⁴ *όχι με τη στενή έννοια του όρου αλλά με τη σημασία της εντύπωσης, η οποία δημιουργείται στο κοινωνικό σύνολο, αφού η δικαιοσύνη και οι αποφάσεις της λειτουργούν ως "κοινωνική μοντελιστική", κατά τον εύστοχο χαρακτηρισμό του V. Ferrari "Λειτουργίες του Δικαίου", εκδόσεις Σάκκουλα, 1992 σελ. 145 επόμε. Η αναφορά στην εντύπωση, στην αίσθηση, στα μάτια έχει σημασία διότι "η ποινή είναι εκείνη, η οποία χαρακτηρίζει το αδίκημα ως έγκλημα" (βλ. Τ. Ηλιόπουλου "Σύστημα του Ελληνικού Ποινικού Δικαίου" τόμος Α, εκδόσεις Δ.Τζάκα-Σ.Δελαγραμμάτικα, 1936, 5η έκδοση, σελ. 457 επόμε.), με αποτέλεσμα η κοινωνική αναμονή να αντιδρά ανάλογα με την ποινή που βλέπει. Βλ. και Γ.Α. Μαγκάκη "Ποινικό Δίκαιο", Γεν. Μέρος, εκδόσεις Παπαζήση, 1981, σελ. 384 επόμε. για τη θεωρία της εντύπωσης, η οποία θεμελιώνει το αξιόποινο της απόπειρας αλλά και Ν. Ανδρουλάκη "Ποινικόν Δίκαιον", εκδόσεις Α. Σάκκουλα, σελ. 652, για την περίπτωση της ηθικής αυτοργίας "εις μη δολίαν πράξιν".*

Ανατρέχοντας στην διαδρομή της νομολογίας στον χρόνο η πρώτη απόφαση, την οποία συναντάμε,⁵ προσπάθησε να ορίσει την έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων. Ως τέτοια δε νοούνται "διάφοροι ενέργειαι ή παραλείψεις του δράστου, αίτινες τείνουσιν εις την εξαπάτησιν της αρχής". Η πλήρης αοριστία⁶ του παραπάνω επιχειρούμενου ορισμού εξομοιώνει πλήρως τα απλά με τα ιδιαίτερα τεχνάσματα, εκτός αν ήθελε θεωρηθεί ότι τα απλά δεν συνιστούν εξαπάτηση της αρχής. Η επόμενη απόφαση⁷ προκαλεί ευθέως (όπως και οι επόμενες) την λογική. Θεώρησε ως ιδιαίτερα τεχνάσματα την μη καταχώρηση των εισπράξεων στο οικείο βιβλίο του ταμείου. Αν, όμως, αυτή η μορφή τέλεσης του εγκλήματος του άρθρου 258 ΠΚ είναι

⁵ ΑΠ 150/1955, Ποινικά Χρονικά Ε (1955), σελ. 362. Η απόφαση αυτή, όπως και επόμενες, αναπαρήγαγαν απλώς τη σχετική διατύπωση της Αιτιολογικής έκθεσης, (1933, εκδόσεις Ζαχαρόπουλου, άρθρο 270, σελ. 281), στην οποία χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερα τεχνάσματα "ψευδείς εγγραφαί εν βιβλίοις ή λογαριασμοίς ή άλλαι ενέργειαι αποβλέπουσαι εις εξαπάτησιν της αρχής ...δι'ών κατώρθωσε (ο δράστης) την επι μακρόν οπωσδήποτε χρόνον συνέχισιν της πράξεως". Μόνον δυο παρατηρήσεις (παρακάμπτεται η ουσία του ορισμού): Αν δεν συντρέχει η χρονική προϋπόθεση του ορισμού δεν συντρέχει και περίπτωση ύπαρξης ιδιαίτερων τεχνασμάτων; Αν, αντίθετα, εκμεταλλεζόμενος την τυχόν εξαιρετική κατάσταση (π.χ. πόλεμος, ασυνήθης πολιτική κρίση, κλπ) συνεχίζει ο δράστης την τέλεση της πράξης συνεπάγεται οπωσδήποτε τέλεση με ιδιαίτερα τεχνάσματα; Καταφατική απάντηση στα δυο παραπάνω ερωτήματα συνιστά εξω-λογική τοποθέτηση.

⁶ βλ. την σύμφωνη γνώμη της Α. Ψαρούδας-Μπενάκη, Π. Χρονικά ΚΒ (1972) σελ. 737, η οποία χαρακτηρίζει τα ιδιαίτερα τεχνάσματα "ως μιάς όλως αορίστου εννοίας".

⁷ βλ. ΑΠ 279/1960, Π. Χρονικά Ι (1960), σελ. 532.

"ιδιαίτερη" ποιά είναι η "απλή"; Το απλό τέχνασμα στην περίπτωση ποιό θα ήταν; Λίγο αργότερα⁸ σε πράξη ιδιαίτερα σύνθετη, (από το πρίσμα της εκτέλεσης), προσάπτεται ο χαρακτηρισμός του ιδιαίτερου τεχνάσματος με την δικαιολογία ότι τα τεχνάσματα ήταν "επιτήδεια προς συγκάλυψιν της παρανόμου κατακρατήσεως του ποσού". Όμως ναι μεν η αδυναμία άμεσης ανακάλυψης της πράξης (και πιθανόν του δράστη) συναρτώνται με "ιδιαίτερη" τέλεση και μαρτυρούν, (ως ένα βαθμό), ιδιαίτερα τεχνάσματα πλην όμως τόσο η αποφυγή εντοπισμού της πράξης όσο και του δράστη μπορεί να οφείλονται απλώς στην ανεπάρκεια του ελεγκτικού μηχανισμού ή σε τυχαία γεγονότα. Δεν είναι κυρίαρχο στοιχείο των ιδιαίτερων τεχνασμάτων η για μακρό διάστημα συγκάλυψη του εγκλήματος. Μπορεί "τέλεια" οργανωμένο έγκλημα, (κατά τη λογική πορεία των πραγμάτων), να αποκαλυφθεί από τύχη ή σύμπτωση. Αυτό μειώνει την "αξία" της τέλεσης ή υποβιβάζει τα ιδιαίτερα τεχνάσματα σε απλά; Αξίζει να σημειωθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση (της παραπάνω δηλ. απόφασης) ο κατηγορούμενος προέβαινε σε μια σύνθετη διαδικασία πολλαπλών επιμέρους πράξεων για την ολοκλήρωση του εγκληματικού αποτελέσματος, και συνεπώς υπήρχε έδαφος χαρακτηρισμού της πράξης ως τελεσθείσας με ιδιαίτερα τεχνάσματα. Σε νεώτερη απόφαση⁹ συνάγεται ύπαρξη ιδιαίτερων τεχνασμάτων εκ του ότι ο κατηγορούμενος "προέβη εκ προθέσεως και επί σκοπώ περιποιήσεως εις εαυτόν περιουσιακού οφέλους...όπερ όφελος ήτο αθέμιτον...και ιδιοποιήθη παρανόμως, άνευ δικαιώματος...(και το οποίον όφελος συνίστατο σε)...αντικείμενον

⁸ βλ. ΑΠ 202/1964, Π. Χρονικά ΙΑ (1964), σελ. 492.

⁹ βλ. ΑΠ 370/1970, Π. Χρονικά Κ (1970), σελ. 693.

ιδιαιτέρως μεγάλης αξίας". Όμως η πρόθεση πορισμού αθέμιτου οφέλους, η οποία ενσαρκώνεται με την υπεξαίρεση στην υπηρεσία, δεν χαρακτηρίζει και τον τρόπο τέλεσης του εγκλήματος. Η δε μεγάλη αξία του υλικού αντικειμένου της πράξης δεν προϋποθέτει ιδιαίτερο τέχνασμα απόκτησης, (και φυσικά ούτε και το αντίστροφο ισχύει). Ένα χρόνο αργότερα απόφαση δικαστηρίου ουσίας¹⁰ προσεγγίζει στη βάση της δυνατότητας συγκάλυψης το όλο θέμα. Συμπληρώνει τον ορισμό της πρώτης απόφασης απαιτώντας οι ενέργειες ή οι παραλείψεις να "είναι πρόσφοροι, κατά την κοινήν πείραν, προς συγκάλυψιν της παρανόμου κατακρατήσεως του υπεξαηρεθέντος". Τα ανακύπτοντα ζητήματα από την συμπλήρωση του ορισμού είναι ναι προφανή. Το πραγματικό θέμα της απόφασης αφορά ψευδή βεβαίωση είσπραξης χρημάτων, συμπλήρωση σχετικών καταστάσεων κατά τρόπο εξωτερικά νόμιμο και πλαστογραφία των παραπάνω εγγράφων, με απομίμηση υπογραφών των πραγματικών δικαιούχων.

Και εδώ βέβαια τίθεται το θέμα του κατά πόσο τα συνιστώντα ιδιαίτερα τεχνάσματα στοιχεία αποτελούν αυτοτελείς αξιόποινες (συρρέουσες) πράξεις.¹¹

Η μέχρι τώρα πορεία της νομολογίας αποτελεί και το έρεισμα νεώτερων αποφάσεων. Κλασσικό παράδειγμα αυτής της τακτικής

¹⁰ Βλ. απόφαση Εφετείου Αθηνών 90/1971, Π. Χρονικά ΚΑ, 1971), σελ. 166.

¹¹ βλ. ενδεικτικά και ΑΠ 270/1972, Π.Χρονικά ΚΒ 1972), σελ. 509 με εν μέρει αντίθετη εισαγγελική πρόταση. Την απόφαση σχολιάζει στον ίδιο τόμο (σελ. 737) η Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, η οποία αναφέρεται στο όλο θέμα. Βλ. επίσης σχετικά και απόφαση ΑΠ 889/1975, Π. Χρονικά ΚΣΤ (1976), σελ. 252.

αποτελεί η απόφαση ΑΠ 576/1971,¹² η οποία αντλεί το κύρος της σχετικά με τον ορισμό των ιδιαίτερων τεχνασμάτων από (τις γνωστές) προγενέστερες αποφάσεις, χωρίς να υπεισέρχεται στην ουσία του θέματος. Δημιουργείται έτσι μια "βαρύγδουπη νομολογιακή παράδοση" χωρίς όμως ουσιαστικό αντίκρισμα¹³ και πραγματική ενδελεχή έρευνα του θέματος.

Αποκλίνοντας από τη γνωστή τυποποιημένη διατύπωση αλλά όχι από την τυποποιημένη γραμμή σκέψης η ΑΠ 125/1973¹⁴ θεώρησε ως ιδιαίτερα τεχνάσματα την παραποίηση διαφόρων τιμολογίων, στην οποία προέβη ο δράστης-υπάλληλος για να παρακρατήσει ορισμένα ποσά από τις εισπράξεις της υπηρεσίας. Συνιστά η αλλοίωση των τιμολογίων ιδιαίτερο τέχνασμα; Και αν ναι σε αντιδιαστολή με ποιο απλό, το οποίο θα επέτρεπε την τέλεση της παραπάνω πράξης; Η επόμενη απόφαση¹⁵ αποφεύγει να ορίσει την έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων και αναφερόμενη στις συνθήκες τέλεσης αξιολογεί ως τέτοιο την παράνομη

¹² βλ. *Ποινικά Χρονικά ΚΒ (1972)*, σελ. 149.

¹³ η οποία θυμίζει την γνωστή τακτική σύμφωνα με την οποία το βούλευμα του συμβουλίου εφετών αναφέρεται (και υιοθετεί) στην πρόταση του εισαγγελέως εφετών, ο οποίος αναφέρεται στο βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών, το οποίο με τη σειρά του αναφέρεται στην εισαγγελική πρόταση του εισαγγελέως πρωτοδικών. Έτσι μια πρωτόδικη εισαγγελική πρόταση (ορθή ή όχι) περιιάπτεται το κύρος του εφετειακού βουλεύματος, πολύ συχνά χωρίς καμία περαιτέρω επεξεργασία, λόγω φόρτου εργασίας και κεκτημένης ταχύτητας.

¹⁴ βλ. *Π. Χρονικά ΚΓ (1973)*, σελ. 440.

¹⁵ βλ. *ΑΠ 971/1973, Ποινικά Χρονικά ΚΔ (1974)*, σελ. 130.

ιδιοποίηση ομολογίας (λαχειοφόρου δανείου) και την αντικατάσταση, στη συνέχεια, του βιβλίου καταχώρησης ομολογιών του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου με άλλο, στο οποίο «νομιμοποίησε» την υπεξαίρεση. Αν μη τι άλλο ο τρόπος τέλεσης και συνήθης δεν είναι και σύνθετος εμφανίζεται και, συνεπώς, μπορεί να δικαιολογήσει ύπαρξη ιδιαίτερων τεχνασμάτων.

Το ίδιο έτος εκδόθηκε η ΑΠ 1184/1973¹⁶, η οποία χαρακτήρισε ως ιδιαίτερο τέχνασμα τη νόθευση τριπλοτύπων αποδείξεων, με τις οποίες η υπάλληλος (αναρμόδια για την είσπραξη) αποσπούσε από το ταμείο διάφορα χρηματικά ποσά. Περίπου όμοια εμφανίζεται, (κατά τα πραγματικά περιστατικά αλλά και τη θέση), και η ΑΠ 320/1974¹⁷. Η ΑΠ 757/1974¹⁸ αναφερόμενη στον ορισμό των ιδιαίτερων τεχνασμάτων περιορίζεται σε μια σύντμηση του ορισμού της Αιτιολογικής, ενώ τα πραγματικά περιστατικά αφορούν την υπεξαίρεση μιας κληρωθείσης ομολογίας λαχειοφόρου δανείου και την αντικατάσταση της με μια άλλη. Αποφεύγει, όμως, η δικαστική κρίση να αιτιολογήσει σε τι συνίστανται τα ιδιαίτερα τεχνάσματα στην προκειμένη περίπτωση ή ποιά είναι τα στοιχεία εκείνα τα οποία μαρτυρούν τέλεση της πράξης με συνθήκες ιδιαίτερων τεχνασμάτων. Την αυτή λογική ακολουθεί και η ΑΠ 899/1975¹⁹, η οποία απλώς επαναλαμβάνει τον ορισμό της

¹⁶ βλ. Π. Χρονικά ΚΔ (1974), σελ. 276.

¹⁷ βλ. Π. Χρονικά ΚΔ (1974), σελ. 606.

¹⁸ βλ. Π. Χρονικά ΚΕ (1975), σελ. 124.

¹⁹ βλ. Π. Χρονικά ΚΣΤ (1976), σελ. 252.

Αιτιολογικής. Το πραγματικό ζήτημα αφορούσε παρακράτηση ποσών, τα οποία ο δράστης εμφάνιζε ως καταβληθέντα. Οι ψευδείς εγγραφές στα οικεία βιβλία, στις οποίες προέβαινε ο δράστης, θεωρήθηκαν πράξεις συγκάλυψης, ενώ στην ουσία συνιστούν πράξεις τέλεσης του εγκλήματος. Πως αλλιώς θα υπεξαιρούσε τα χρήματα ο υπάλληλος χωρίς την εμφάνιση πλασματικών καταβολών; Και αν η πράξη αυτή θεωρηθεί συγκαλυπτική ποιά είναι η πράξη τέλεσης; Αν δεν μετρήχεται το τέχνασμα αυτό δεν θα μπορούσε καν να αφαιρέσει τα παραπάνω ποσά. Πως βέβαια το τέχνασμα βαπτίζεται ιδιαίτερο είναι θέμα μιας άλλης λογικής.

Την αναγωγή της "συγκάλυψης" σε κρίσιμο μέγεθος επιχειρεί και η ΑΠ 840/1976²⁰. Η παραπάνω απόφαση θεώρησε ότι η μη καταχώρηση εισπραχθέντων ποσών (τα οποία παρακράτησε διευθυντής Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου) αποτελεί ιδιαίτερο τέχνασμα. Στο σημείο, όμως, αυτό ας μη διαφεύγει τούτο : πολλές φορές η επιχείρηση μιας συγκεκριμένης αξιόποινης πράξης απαιτεί οπωσδήποτε την χρησιμοποίηση κάποιων ιδιαίτερων τεχνασμάτων. Χωρίς αυτά η ολοκλήρωση του εγκληματικού αποτελέσματος είναι αδύνατη.

Με άλλα λόγια τα ιδιαίτερα τεχνάσματα αποτελούν, στις περιπτώσεις αυτές, προϋπόθεση, (λόγω της φύσης και των συνθηκών του χώρου στον οποίο αναπτύσσεται η πράξη), για τη διάπραξη του εγκλήματος, είναι δηλ. συνυφασμένα άρρηκτα με αυτό²¹. Συνεπώς δεν

²⁰ βλ. Π. Χρονικά ΚΖ (1977), σελ. 256.

²¹ πρόκειται για εγκλήματα που τελούνται σε τομείς, στους οποίους υπάρχει αυξημένη παρουσία του ελεγκτικού μηχανισμού, η οποία εκδηλώνεται με την ύπαρξη πολλών ασφαλιστικών δικλείδων. Στις περιπτώσεις αυτές η τέλεση του

είναι νοητή τέλεση της εγκληματικής πράξης με άλλα, απλά τεχνάσματα. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα αν η αναγκαστικά εμφανιζόμενη ως σύνθετη ενέργεια του δράστη συνεπάγεται ύπαρξη ιδιαίτερων τεχνασμάτων; Η μήπως μόνον στην περίπτωση που υφίσταται δυνατότητα τέλεσης της πράξης και με πιο απλούς τρόπους είναι δυνατή η "επίκληση" ιδιαίτερων τεχνασμάτων;

Ορθότερο είναι να γίνει δεκτό ότι η αναγκαστική χρησιμοποίηση ιδιαίτερων τεχνασμάτων δεν εμπίπτει στη ratio της πρόβλεψης τους. Τα ιδιαίτερα τεχνάσματα αποκτούν αξία και ειδικό βάρος σε σχέση με τον απλούστερο τρόπο τέλεσης ενός εγκλήματος. Αν η μοναδική οδός διάπραξης μιας αξιόποινης πράξης απαιτεί τη συνδρομή ιδιαίτερων τεχνασμάτων, αποκλείεται η ενεργοποίηση των σχετικών επιβαρυντικών διατάξεων. Με άλλα λόγια τα ιδιαίτερα τεχνάσματα εκφράζουν μια κλιμάκωση, η οποία συνεπάγεται αύξηση της ποινικής ευθύνης του ατόμου. Όταν αυτά αποτελούν την πρώτη και την τελευταία βαθμίδα δεν υφίστανται περιθώρια κλιμάκωσης της ευθύνης του.

Επανερχόμενοι στην νομολογιακή πορεία εντοπίζουμε την ΑΠ 1010/1984²², η οποία παρότι υιοθετεί και επαναλαμβάνει τον ατυχή ορισμό της Αιτιολογικής, καταλήγει σε ορθό συμπέρασμα διότι κατά την τέλεση της πράξης ο κατηγορούμενος μετήλθε τεχνάσματα πρωτότυπα και σύνθετα, πέραν της συνήθους εγκληματικής τακτικής. Αντίθετα η ΑΠ

εγκλήματος με την χρησιμοποίηση ιδιαίτερων τεχνασμάτων αποτελεί την μοναδική δυνατότητα πραγμάτωσης του αδικήματος.

²² βλ. Π. Χρονικά ΛΕ (1985), σελ. 158.

904/1986²³ αφενός μεν προχωρά σε συμπλήρωση του ορισμού της Αιτιολογικής και εντάσσει στα ιδιαίτερα τέχνασματα ενέργειες με τις οποίες επιδιώκεται να επέλθει σύγχυση ή να δυσχερανθεί ο σχετικός έλεγχος, αφετέρου δε, (και με αφορμή το πραγματικό ζήτημα), πλανάται σχετικά με την "παραπλανητική και συγκαλυπτική" ιδιότητα των ιδιαίτερων τεχνασμάτων, και υποπίπτοντας στο αυτό λάθος με προγενέστερες αποφάσεις μετατρέπει απλή πλημμεληματική υπαλληλική απιστία σε κακουργηματική (ο υπάλληλος απλά διόρθωσε- αύξησε την αναγραφόμενη, σε υπηρεσιακά έγγραφα, χρηματική αξία των αγορασθέντων γραμματοσήμων έτσι ώστε να παρακρατήσει την διαφορά από το πραγματικά καταβληθέν για την αγορά τους ποσό).

Δυστυχώς η "πεπλανημένη" άποψη της νομολογίας συνεχίζεται και στην απόφαση ουσίας 985/1985²⁴, η οποία θεώρησε ότι η χρησιμοποίηση χρημάτων του ταμείου για αγορές προσωπικών προϊόντων και στη συνέχεια η χρέωση αυτών των δαπανών, (με απλή σχετική επιβεβαίωση στα δελτία αγορών), στα λειτουργικά έξοδα του ταμείου συνιστά ιδιαίτερο τέχνασμα. Η ΑΠ 1560/1987²⁵ προχώρησε ένα βήμα πιο πέρα. Θεώρησε ως ιδιαίτερο τέχνασμα την απομίμηση (πλαστογραφία) υπογραφών, με την οποία ο κατηγορούμενος υπεξαιρούσε διάφορα χρηματικά ποσά. Η δε ΑΠ 35/1988²⁶ αξιολόγησε ως ιδιαίτερο τέχνασμα την μέθοδο του δράστη (υπαλλήλου

²³ βλ. Π. Χρονικά ΑΣΤ (1986), σελ. 811.

²⁴ του Εφετείου Αθηνών, Π. Χρονικά ΑΖ (1987), σελ. 332.

²⁵ βλ. Π. Χρονικά ΑΗ (1988), σελ. 237.

²⁶ βλ. Π. Χρονικά ΑΗ (1988), σελ. 449.

των ΕΛΤΑ) να ανοίγει επιστολές, προερχόμενες από το εξωτερικό (για να αφαιρεί χρήματα), και στη συνέχεια να τις κολλά έτσι ώστε να φαίνονται άθικτες (ως εάν θα μπορούσε το σχετικό έγκλημα να τελεστεί με άλλο τρόπο). Αντίθετα στην ορθή κατεύθυνση κινείται η ΑΠ 128/1988²⁷, η οποία δέχθηκε ως ιδιαίτερο τέχνασμα την μη επικόλληση αγορασθέντων ενσήμων στα βιβλιάρια των δικαιούχων εργαζομένων, τα οποία (ένσημα) χρησιμοποίησε σε άλλες δραστηριότητες του ο δράστης λέγοντας ότι τα είχε αγοράσει από συγκεκριμένη Τράπεζα, πλαστή σφραγίδα της οποίας είχε κατασκευάσει και είχε θέσει σε σχετικά έγγραφα, ενώ παράλληλα μέσα από μια σύνθετη διαδικασία, (σκόπιμη αταξία στην διακίνηση και τακτοποίηση των ενσήμων), φρόντιζε για την συνέχιση και ολοκλήρωση της πράξης του. Στην αυτή, ορθή, κατεύθυνση κινείται και η ΑΠ 974/1989²⁸, η οποία αξιολόγησε ως ιδιαίτερα τεχνάσματα την καταχώρηση "ανεξόφλητων λογαριασμών της ΔΕΗ, (των οποίων είχε ο υπάλληλος-δράστης εισπράξει τα αντιστοιχούντα ποσά από τους καταναλωτές), όχι στον λογαριασμό της επόμενης διμηνίας αλλά στην κατηγορία καταναλωτών που τελούσαν υπό καθεστώς διακοπής εκδόσεως λογαριασμού εκ του λόγου ότι είχαν εξαφανιστεί χωρίς να καταβάλουν την οφειλή τους, συγχρόνως δε για να υπάρχει συμφωνία μεταξύ λογιστικού και απογραφικού υπολοίπου και να μη είναι ευχερής ο έλεγχος, έπαιρνε ισόποσα αποκόμματα από ανεξόφλητους λογαριασμούς άλλων πελατών τα οποία προσάρμοζε ανάλογα και τα τοποθετούσε στην αντίστοιχη θέση των κλασσέρ των ανεξόφλητων λογαριασμών άλλων πελατών". Η συμπόρευση της

²⁷ βλ. Π. Χρονικά ΛΗ (1988), σελ. 597.

²⁸ βλ. Π. Χρονικά Μ (1990), σελ.286.

νομολογίας με την απλή λογική συνεχίζεται με επιτυχία με την ΑΠ 1039/1989²⁹, η οποία παράλληλα αποφεύγει τη στερεότυπη διατύπωση σχετικών προγενέστερων αποφάσεων. Στην παραπάνω απόφαση εκτιμήθηκαν ως ιδιαίτερα τεχνάσματα η νόθευση αποδείξεων με αποσβεστικό υγρό, η χρησιμοποίηση ειδικού στυλογράφου, η προσθήκη ιατρικών πράξεων, η επαύξηση εγκριθέντων ήδη ποσών και η αλλαγή του χώρου εξέτασης των ασθενών. Την αισιοδοξία για την αλλαγή πλευσης της νομολογίας συντηρεί και η επόμενη απόφαση ΑΠ 327/1990,³⁰ στην οποία ως ιδιαίτερα τεχνάσματα θεωρήθηκαν η έκδοση επιταγών στο όνομα του δράστη χωρίς προηγούμενη έκδοση χρηματικού εντάλματος και σχετικής έγκρισης σε συνδυασμό με καταχώρηση χρηματικών ενταλμάτων στο οικείο βιβλίο με την ένδειξη "πίστωση χρηματικών ενταλμάτων", χωρίς αυτά να έχουν εξοφληθεί, και αλλοίωση των στελεχών των επιταγών.

Δυστυχώς η σχετική ευφορία για την νέα πορεία της νομολογίας δεν κράτησε για πολύ χρόνο. Η ΑΠ 1535/1990³¹ κινείται στο μεταίχμιο. Η πραγματική περίπτωση, στην οποία αναφέρεται, οριακά μόνον μπορεί να θεωρηθεί ως τελεσθείσα με ιδιαίτερα τεχνάσματα. Η επόμενη ΑΠ 1763/1990³² κάνει ακόμη ένα βήμα πιο πίσω, θεωρώντας ότι η προσθήκη στο αναγραφόμενο ποσόν, στα

²⁹ βλ. *Π. Χρονικά Μ (1990)*, σελ. 325.

³⁰ βλ. *Π. Χρονικά Μ (1990)*, σελ. 1049.

³¹ βλ. *Π. Χρονικά ΜΑ (1991)*, σελ. 665.

³² βλ. *Π. Χρονικά ΜΑ (1991)*, σελ. 748.

χρηματικά εντάλματα, του αριθμού "1" έτσι ώστε να ιδιοποιείται ο δράστης το τελικά διαμορφούμενο ποσόν συνιστά ιδιαίτερο τέχνασμα, (ή πως ο απλούστερος τρόπος υπεξαίρεσης βαπτίζεται ιδιαίτερος). Την πλήρη μεταστροφή ολοκληρώνει η ΑΠ 104/1991³³, η οποία θεώρησε ως ιδιαίτερο τέχνασμα το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος δράστης ανέλαβε (ως διευθυντής) προσωπικά την ταμειακή διαχείριση του ταμείου για να συγκαλύψει την υπεξαίρεση και (στη συνέχεια) ισχυρίστηκε ότι δεν είχε τα κλειδιά του χρηματοκιβωτίου μαζί του, (όταν του ζητήθηκαν από επιθεωρητή), και προφασιζόμενος ότι πάει σπίτι του να τα πάρει διέφυγε στο εξωτερικό. Επανήλθε, λοιπόν, στο προσκήνιο η σύνδεση της έννοιας των ιδιαίτερων τεχνασμάτων με την προοπτική της συγκάλυψης αλλά και η αναγωγή κάθε τεχνάσματος σε ιδιαίτερο. Η παραπάνω νομολογιακή λογική συντελεί, όπως είναι αυτονόητο, στη διεύρυνση της απαξίας. Το σοβαρότερο πρόβλημα, όμως, της παραπάνω απόφασης αφορά τον χώρο και τον χρόνο χρησιμοποίησης των υποτιθέμενων ιδιαίτερων τεχνασμάτων. Τα ιδιαίτερα τεχνάσματα συναρτώνται με τον μηχανισμό διαχείρισης και ελέγχου του δημοσίου χρήματος, έχουν δηλ. "σημείο αναφοράς την υπηρεσία"³⁴. Η ενέργεια του υπαλλήλου να διαφύγει στο εξωτερικό προφασιζόμενος ότι είχε αφήσει τα κλειδιά σπίτι του είναι άσχετη λογικά και χρονικά με την πραγμάτωση και ολοκλήρωση του εγκλήματος και φυσικά άσχετη με την έννοια της "υπηρεσίας". Ο δε χαρακτηρισμός του προβληθέντος από τον δράστη

³³ βλ. Π. Χρονικά ΜΑ (1991), σελ. 850.

³⁴ όπως τονίζει και ο Η. Αναγνωστόπουλος "Ζητήματα απιστίας", εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 1996, σελ.139.

ψευδούς ισχυρισμού, (δεν έχω τα κλειδιά, πηγαίνω σπίτι μου να τα φέρω), ως ιδιαίτερου τεχνάσματος συνιστά καθαρή λογική υπέρβαση.

Αλλά η παραβίαση κανόνων της λογικής αποκτά άλλη διάσταση στην υπ' αριθμ. 4426/1991³⁵, η οποία επιχειρεί (ανεπιτυχώς) να θεμελιώσει, ιδεολογικά πλέον, την κρατούσα άποψη της νομολογίας για την έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων. Ούτε λίγο ούτε πολύ, λοιπόν, η παραπάνω απόφαση αντιδιαστέλλει την έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων με την έννοια της απλής ιδιοποίησης, η οποία δεν στηρίζεται σε κανένα κόλπο. Ως παράδειγμα αναφέρεται η περίπτωση να πάρει ο ταμίας της υπηρεσίας την είσπραξη της ημέρας και να απλά να φύγει, χωρίς να μετέλθει ιδιαίτερα τεχνάσματα. Κατ' αρχάς αυτό σημαίνει είτε ότι ο ταμίας στερείται του αναγκαίου "εγκληματικού" καταλογισμού είτε ότι επιδιώκει την άμεση απόλυση του. Και οι δύο περιπτώσεις κινούνται στην σφαίρα του εξωπραγματικού. Η απόφαση καταλήγει στην άποψη της μετά από σχετικά ενδελεχή έρευνα του εννοιολογικού περιεχομένου των ιδιαίτερων τεχνασμάτων, πράγμα που την καθιστά περισσότερο "ένοχη" και κατακριτέα. Αναφέρεται, λοιπόν, ότι ιδιαίτερο τέχνασμα σημαίνει "ξεχωριστό έξυπνο επιπόνημα, μια εξαιρετική πανουργία, ένα ξεχωριστό δόλιο μέσο ή ακόμα κάποιο ξεχωριστό έξυπνο κόλπο". Όμως όλοι οι παραπάνω προσδιορισμοί του "ξεχωριστού" δεν σημαίνουν διαφοροποίηση από κάτι τετριμμένο, από κάτι απλό, από κάτι σύνηθες ή αναμενόμενο; Η υπαγωγή όλων των (κοινών ή ιδιαίτερων) κόλπων (όπως προτείνει η ως άνω απόφαση) στην έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων έρχεται σε ευθεία αντίθεση τόσο με τη γραμματική όσο και με την τελολογική ερμηνεία των διατάξεων, οι

³⁵ απόφαση του Πλημ/δικείου Αθηνών, Ποινικά Χρονικά ΜΒ (1992), σελ. 452.

οποίες προβλέπουν ως επιβαρυντική περίσταση την τέλεση της πράξης με ιδιαίτερα τεχνάσματα³⁶.

Η επόμενη απόφαση ΑΠ 1524/1994³⁷ αναφερόμενη στον ορισμό των ιδιαίτερων τεχνασμάτων δίδει ιδιαίτερο βάρος στην έννοια της συγκάλυψης. Είναι προφανές ότι με την έννοια αυτή τα ιδιαίτερα τεχνάσματα αναφέρονται σε στοιχεία διακριτά από αυτά της τέλεσης και σε χρόνο ύστερο της πράξης. Δεν συμμετέχουν δηλ. άμεσα κατά την πραγμάτωση του εγκληματικού αποτελέσματος αλλά έμμεσα κατά την προσπάθεια απόκρυψης του εγκλήματος. Ουσιαστικά δηλ. εκφράζουν την εφευρετικότητα του δράστη να καλύψει τα ίχνη του. Η θέση αυτή δεν είναι ορθή. Τα ιδιαίτερα τεχνάσματα αποκτούν "αξία" και προσμετρώνται, όταν από αυτά αναδεικνύεται ένας ιδιαίτερα έξυπνος, (και για αυτό ιδιαίτερα επικίνδυνος για το προσβαλλόμενο αγαθό), τρόπος τέλεσης. Τα ιδιαίτερα τεχνάσματα, κατά την ορθότερη λογική άποψη, (η οποία εκφράζει και την εσώτερη νομοθετική βούληση), αναφέρονται στον χρόνο τέλεσης της πράξης, αφού με τη συνδρομή τους ο δράστης φέρει σε πέρας το συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Δεν επιστρατεύονται "κατόπιν εορτής" για τη συγκάλυψη του ήδη επιτευχθέντος αποτελέσματος. Συμμετέχουν ακριβώς στην επιτυχή ολοκλήρωση του εγκλήματος. Χωρίς αυτά δηλ. ο δράστης δεν θα μπορούσε να προσβάλει, κατά τρόπο αποκλίνοντα από τα συνήθη εγκληματικά "μέτρα", τον συγκεκριμένο τομέα. Ούτε μετατρέπεται σε κακούργημα η πράξη επειδή ο δράστης διέπραξε με απλό τρόπο ένα

³⁶ *όπως τονίζει και ο Η. Αναγνωστόπουλος ό.π. σελ. 139.*

³⁷ *βλ. Π. Χρονικά ΜΔ (1994), σελ. 1263.*

έγκλημα και στη συνέχεια φρόντισε να το καλύψει αριστοτεχνικά, (πράγμα απίθανο και λογικά σπάνιο).

Η κακουργηματική βαθμίδα εκφράζει την ανησυχία της Πολιτείας και της κοινωνίας για μια δράση ιδιαίτερα έξυπνη, η οποία αφενός μεν ενσωματώνει αυξημένο κίνδυνο για τα έννομα αγαθά αφετέρου δε προδίδει δράστη ιδιαίτερα επικίνδυνο, (με τα σχετικά, βέβαια, προβλήματα αοριστίας της παραπάνω έννοιας, η οποία και απαλείφθηκε από τα ποινικά κείμενα). Κατόπιν αυτών πρέπει να γίνει δεκτό ότι μόνον όσες ενέργειες συμμετέχουν άμεσα και αναγκαστικά, (σύμφωνα με τη συγκεκριμένη εγκληματική λογική), στην τέλεση της πράξης μπορούν να αποσπάσουν τον χαρακτηρισμό των ιδιαίτερων τεχνασμάτων. Όσες απλώς αποσκοπούν στην καλύτερη απόκρυψη του ήδη ολοκληρωμένου εγκληματικού αποτελέσματος δεν εμπίπτουν στην έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων. Άλλωστε η συγκάλυψη, όπως επισημαίνει και ο Ν. Μπιτζιλέκης³⁸ δεν συνιστά περίπτωση αυτοϋπόθαλψης, η οποία είναι ατιμώρητη; Με την άποψη της χρονικής σύμπτωσης των ιδιαίτερων τεχνασμάτων και της τέλεσης συντάσσεται και ο Ν. Μπιτζιλέκης, ο οποίος σημειώνει ότι τα πρώτα συνιστούν μέσο τέλεσης³⁹. Άλλωστε η ίδια η διατύπωση του νόμου αναφερόμενη στο "αν ο υπαίτιος μεταχειρίστηκε ιδιαίτερα τεχνάσματα" αναφέρεται στην τέλεση του εγκλήματος και όχι στην συγκάλυψη του⁴⁰.

³⁸ "Υπηρεσιακά εγκλήματα", εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1993, σελ. 484.

³⁹ *ό.π.* σελ. 492.

⁴⁰ *άποψη με την οποία συμφωνεί και ο Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 138, ο οποίος σημειώνει ότι "τα ιδιαίτερα τεχνάσματα συνιστούν οι ενέργειες που διευκολύνουν την τέλεση της πράξεως και όχι εκείνες που απλώς συγκαλύπτουν την ήδη συντελεσθείσα υπεξαίρεση ή απιστία. Η συγκάλυψη του εγκλήματος*

Αλλά και ποιά η αξία στοιχείων, τα οποία ακολουθούν την τέλεση της πράξης; Πως θα ενταχθούν αυτά στην τιμώρηση; Αν τα ιδιαίτερα τεχνάσματα θεωρηθούν απλά συγκαλυπτικές ενέργειες τότε αποσπώνται από τον κορμό του εγκλήματος και τείνουν να αναχθούν σε αυτοτελείς πράξεις, η (ποινική ή μη) αντιμετώπιση των οποίων θα αποτελεί αντικείμενο δογματικής έρευνας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι από τη στιγμή της νοηματικής σύλληψης του εγκλήματος (στο νου του δράστη) δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην απόκρυψη και στη συγκάλυψη της υπό εκτέλεση πράξης. Μόνον εκ πεποιθήσεως δράστης μπορεί να παρακάμψει ή να περιφρονήσει τη συγκάλυψη. Συνεπώς ολόκληρη η εγκληματική πράξη δομείται γύρω από τον επιδιωκόμενο σκοπό (με την ευρεία ή την στενή έννοια) και γύρω από την δυνατότητα αποφυγής της σύλληψης και της τιμώρησης του ενεργούντος προσώπου. Με την έννοια αυτή κάθε επιμέρους στοιχείο μιας εγκληματικής ενέργειας ενσωματώνει (ανεξάρτητα βαθμού) και σκοπιμότητα συγκάλυψης. Όλα δηλ. τα στοιχεία στοχεύουν και στη μη αποκάλυψη του δράστη. Η επισήμανση αυτή δικαιολογεί, ως ένα σημείο, και την κυρίαρχη άποψη της νομολογίας. Η διάκριση, όμως, ανάμεσα στο στοιχείο, το οποίο κατά τη βούληση του δράστη λειτουργεί συγκαλυπτικά, και στο στοιχείο, το οποίο πάλι κατά τη βούληση του δράστη αποσκοπεί αυστηρά στην τέλεση της πράξης δεν είναι εφικτή. Και αυτό διότι αφενός μεν η υποτιθέμενη βούληση του δράστη δεν είναι ευχερώς προσδιορίσιμη αφετέρου δε (και το κυριότερο) κάθε στοιχείο μιας εγκληματικής πράξης

αποτελεί ανθρωπίνως αναμενόμενη συμπεριφορά και δεν είναι ορθό να μεταβάλλει το ήδη συντελεσθέν έγκλημα σε κακούργημα".

έχει διττή, (αλλά αδιάσπαστη λογικά), λειτουργία, επιλέγεται δηλ. ως αναγκαίο ή πρόσφορο για την επιτυχή τέλεση επειδή ακριβώς και στην ολοκλήρωση του εγκλήματος συμβάλλει και στην απόκρυψη του δράστη συνεισφέρει (σύμφωνα πάντοτε με την υποκειμενική άποψη του δράστη).

Συνεπώς η έννοια της συγκάλυψης είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την έννοια της τέλεσης. Δεν νοείται τέλεση χωρίς συγκάλυψη. Ούτε η δράση διαιρείται σε αυτοτελή τμήματα τέλεσης και συγκάλυψης. Τις περισσότερες φορές, μάλιστα, ο δράστης πρώτα σχεδιάζει και φροντίζει την επιμελή απόκρυψη της εγκληματικής πράξης του και ύστερα ασχολείται με τη στενή έννοια της τέλεσης της. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι η συγκάλυψη προηγείται χρονικά (στο νου του δράστη) ακόμη και της τέλεσης. Το γεγονός ότι εμφανίζεται στον εμπειρικό κόσμο ως ύστερη της τέλεσης πράξη δεν αποδίδει ούτε την εγκληματική λογική. Αν μάλιστα η προσπάθεια συγκάλυψης του εγκλήματος προηγηθεί τότε ποιά η αξία των προσεγγίσεων της νομολογίας; Αν δηλ. ο δράστης πρώτα φροντίσει για την απόκρυψη της μέλλουσας δράσης του και ύστερα αφαιρέσει ένα χρηματικό ποσό διαφοροποιείται η ποινική του αξιολόγηση; Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, η διατύπωση του νόμου αναφέρεται στον χρόνο και στη διαδικασία τέλεσης της πράξης.

Η θέση της θεωρίας, στην πλειοψηφία της, συντάσσεται με τη θέση της εργασίας. Παρατηρεί, ακόμη, κανείς μια διστακτικότητα στις αντιθέτου περιεχομένου θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες περιορίζονται στην επανάληψη του κειμένου της Αιτιολογικής. Ο Δ. Σπινέλλης⁴¹ δεν υπεισέρχεται στην ουσία του θέματος και απλά

⁴¹ *"Ειδικό Ποινικό Δίκαιο"*, εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1988, σελ. 109.

επαναλαμβάνει τη διατύπωση της Αιτιολογικής (έμμεση απόδειξη ότι την υιοθετεί;) Ο Α. Μπουρόπουλος⁴² συνδέει την έννοια των ιδιαίτερων τεχνασμάτων τόσο με την επιτυχή τέλεση της πράξης όσο και με τη συγκάλυψη. Η άποψη αυτή έρχεται να ενισχύσει τη θέση της εργασίας, που διατυπώθηκε παραπάνω. Ο Β. Παπαχρήστου⁴³ θεωρεί ως ιδιαίτερα τεχνάσματα "όλες τις μεθοδεύσεις που επινοεί η ανθρώπινη εφευρετικότητα προς το σκοπό να αποτραπεί η προς το Δημόσιο πληρωμή δασμών, φόρων κλπ". Μια πρώτη γραμματική προσέγγιση του παραπάνω ορισμού οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο συγγραφέας αναφερόμενος σε μεθοδεύσεις και σε εφευρετικότητα διαχωρίζει τα απλά από τα ιδιαίτερα τεχνάσματα. Το επίθετο, όμως, "όλες" (οι μεθοδεύσεις) περιπλέκει τα πράγματα. Αν παρακάμψει κανείς την εξαίρεση αυτή ο Β. Παπαχρήστου συνδέει τα ιδιαίτερα τεχνάσματα με την τέλεση και όχι με τη συγκάλυψη. Όμως τα νομολογιακά παραδείγματα, τα οποία επικαλείται προς επίρρωση των απόψεων του⁴⁴ δεν συνάδουν με την υποτιθέμενη θέση του. Παραθέτει δηλ. αποφάσεις, στις οποίες κανένας σχετικός διαχωρισμός δεν γίνεται και οι οποίες συλλήβδην θεωρούν ως ιδιαίτερα όλα τα τεχνάσματα. Οι θέσεις των Ν. Μπιτζιλέκη και Η. Αναγνωστόπουλου εκτέθηκαν παραπάνω και στηρίζουν την άποψη της εργασίας, όπως και η άποψη του Α. Κατσαντώνη⁴⁵.

⁴² *"Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικος"*, ειδικόν μέρος, τόμος Β, εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, 1960, σελ. 378.

⁴³ *"Λαθρεμπορία και τελωνειακές παραβάσεις"*, εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, 1989, σελ. 48.

⁴⁴ *ό.π. σελ. 16-19.*

⁴⁵ *βλ. παρακάτω.*

Με βάση, λοιπόν, την παραπάνω κρατούσα θέση της νομολογίας τίθεται το ερώτημα τι μέλλει γενέσθαι. Όσο και αν φαίνεται αιρετική η μόνη λογική απάντηση είναι η εξής: η Αιτιολογική Έκθεση δεν (δεν πρέπει να) διαδραματίζει κανένα ρόλο. Αν ο, προ μισού και πλέον αιώνας, νομοθέτης δεν κατόρθωσε να ενσωματώσει και να εκφράσει με σαφήνεια τις σκέψεις, τις οποίες διατυπώνει στην Αιτιολογική, στο κείμενο του νόμου "δεν είναι έργο του δικαστού να καταδωρίζη εισιτήριο δια τας φυλακάς", κατά την προσφυή διατύπωση του αείμνηστου Ν. Χωραφά. Άλλωστε η διάσταση μεταξύ του κειμένου της Αιτιολογικής και του τελικού κειμένου του νόμου δεν (δεν πρέπει να) αφορά τον δικαστή. Σημείο αναφοράς της ποινικής αξιολόγησης, (την οποία υποτίθεται ότι γνωρίζει και ο πολίτης), είναι η συγκεκριμένη διάταξη και μόνον και όχι η όποια προΐστορία της.

Άλλωστε η ασφάλεια του δικαίου δεν επιτρέπει ανατροπή και παράκαμψη του κειμένου και προσφυγή σε γενεσιουργές σκέψεις. Η γραμματική ερμηνεία των διατάξεων, στις οποίες τα ιδιαίτερα τεχνάσματα αποτελούν επιβαρυντική περίσταση είναι αποκαλυπτική και προηγείται κάθε άλλης. Στηριζόμενοι στον ισχύοντα γλωσσικό κώδικα τα ιδιαίτερα τεχνάσματα αντιδιαστέλλονται με τα απλά. Απλό. "Αν τα πράγματα έχουν, όπως τα θεωρεί η νομολογία, τι θα έμενε να υπαχθεί στην απλή υπεξαίρεση στην υπηρεσία;" αναρωτιέται ο Ν. Μπιτζιλέκης⁴⁶. Η επόμενη κίνηση συναρτάται με την διατύπωση ενός κριτηρίου διάκρισης των πρώτων από τα δεύτερα.

⁴⁶ *ό.π. σελ. 493.*

Την άποψη της εργασίας διατυπώνει και ο Α. Κατσαντώνης σε ένα σημείωμα του⁴⁷, κάτω μάλιστα από τον εύγλωττο τίτλο "Τα ιδιαίτερα τεχνάσματα, που μόνον ιδιαίτερα δεν είναι". Ο Α. Κατσαντώνης αφού ψέγει την αυτονόητη λογική υπέρβαση της νομολογίας καταλήγει στην πρόταση να θεωρούνται ως ιδιαίτερα τεχνάσματα όσα εμφανίζονται ως ξεχωριστά, πολύπλοκα και σατανικά, από τα οποία να προκύπτει ότι ο δράστης έχει επικίνδυνο εγκληματικό μυαλό. Μόνον αυτά τα χαρακτηριστικά διαφοροποιούν το κοινό από το ιδιαίτερο τέχνασμα. Άποψη με την οποία συντάσσεται ευθέως και ο Ν. Μπιτζιλέκης⁴⁸, ο οποίος σημειώνει ότι ιδιαίτερο τέχνασμα δεν συνιστά μια οποιαδήποτε τεχνική μέθοδος, επειδή με αυτή καταφέρνει κανείς να ιδιοποιηθεί το πράγμα. Ως χαρακτηριστικά των ιδιαίτερων τεχνασμάτων ο Ν. Μπιτζιλέκης παραθέτει:

α. την πολυπλοκότητα των ενεργειών και της υφής των εγχειρημάτων του υπαλλήλου, οι οποίες απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις μη προσιτές στον καθένα (απλό πολίτη ή άλλο υπάλληλο).

β. τον συνδυασμό περισσότερων μεθόδων και ενεργειών. Ο Ν. Μπιτζιλέκης θεωρεί⁴⁹ ότι ο πληθυντικός "ιδιαίτερα τεχνάσματα" επιβεβαιώνει αυτή τη σκέψη.

γ. την προσφορότητα των τεχνασμάτων να εξαπατήσουν τον μηχανισμό ελέγχου. Όμως το βασικό στοιχείο δεν είναι η άρση του μηχανισμού ελέγχου και διαφάνειας, την οποία επιτυγχάνει ο δράστης

⁴⁷ βλ. Π. Χρονικά ΛΣΤ (1986), σελ. 621.

⁴⁸ ό.π. σελ. 494.

⁴⁹ ό.π. σελ. 495.

και επικαλείται ο Ν. Μπιτζιλέκης ως τρίτο χαρακτηριστικό, (το οποίο άλλωστε συναντάται και στα απλά τεχνάσματα), αλλά ο τρόπος κίνησης του δράστη μέσα στα αχανή πλαίσια της υπηρεσιακής δραστηριότητας. Κατά συνέπεια μόνον αν συντρέχουν αυτά τα χαρακτηριστικά στοιχεία, όπως τα καταγράφουν οι Α. Κατσαντώνης και Ν. Μπιτζιλέκης μπορεί να υπάρξει ιδιαίτερο τέχνασμα. Ο χαρακτηρισμός, λοιπόν, είτε του απλού είτε του μοναδικού τρόπου τέλεσης μιας αξιόποινης πράξης, ως ιδιαιτέρων τεχνασμάτων, δεν ανταποκρίνεται στη λογική της κλιμάκωσης της ποινικής ευθύνης, όπως αυτή ρητά καταγράφεται στο κείμενο του νόμου.

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ Θ. ΚΟΝΤΑΞΗΣ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ, Δ.Ν.